

EDITORIAL

Fer les paus i construir la pau: el procés de pau a Colòmbia des de la investigació per a la pau i la transformació de conflictes

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Foto: Tica Font

La investigació per a la pau, així com la resolució i la transformació de conflictes, ha adoptat des de fa dècades la proposta seminal de Johan Galtung (1968) d'abordar l'anàlisi i la resolució en els conflictes mitjançant el triangle ABC (en les seves sigles en anglès): distingint entre actituds dels actors en els conflictes (A, *attitudes*), conductes dels actors en els conflictes (B, *behaviour*) i contradiccions o incompatibilitats que expliquen el debat, pugna o conflicte (C, *contradiction*). Anys més tard Galtung va encunyar l'expressió "construcció de la pau"¹ (*peacebuilding*), que després van emprar les Nacions Unides a *Un programa de pau*.

Recentment, Galtung ha recuperat el seu triangle per referir-se a les generacions d'enfocaments per fer les paus des de la investigació per a la pau. Concretament, ha definit els enfocaments de la tercera generació, posterior a la guerra freda, pel fet de negar-se a enfrontar la tasca de construir la pau des d'enfocaments simplistes i reduccionistes, superficials. El que les caracteritza és centrar-se en les cultures de pau (actituds profundes), la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques (conductes no negociables) i la creació d'institucions i estructures que permetin gestionar de manera sostenible les contradiccions i les incompatibilitats.

D'aquest últim justament s'ocupa aquest nou número de *Per la Pau / Peace in Progress*, de temes relatius a dues expressions molt usuals però equívokes i polisèmiques: "processos de pau" i "construcció de pau". I ho fa en el context, esperançador però complex i impredecible, de l'inici de converses de pau directes, sense alto el foc acordat per totes dues parts com a condició inicial, entre les FARC i el Govern colombià².

A més a més, l'aparició de la revista coincideix amb la commemoració dels vint anys del procés de desarmament i desmobilització salvadorenc (16 de desembre de 1992), així com amb la generalització de les crítiques sobre les motivacions i els resultats de l'anomenat consens de pau liberal (*liberal peacebuilding consensus*). D'altra banda, en complir-se ja dècades dels diversos acords de pau centreamericans, estan sovintejant reflexions sobre la contradicció o inutilitat de l'evolució d'alguns processos de pau com els centreamericans, que, després de quinze o vint anys d'haver assolit acords amplis i multidimensionals, mostren, al costat d'una major estabilitat política, societats amb elevats nivells de violència directa homicida, de violència crònica. Per bé que és una violència sense intencionalitat política, ens porta a reflexions que de vegades sostenen la inutilitat del procés de pau previ.

De tot això es poden derivar dos corollaris que serveixen d'ordit o fil conductor a la preocupació que explica la gestació del tema de la revista.

Primer, cal precisar què és un procés de pau, què se'n pot esperar i insistir en la importància del dia després, en la construcció de la pau. És a dir, en la transformació del conflicte, en el nexa imprescindible entre fer les paus (procés de pau, acords firmats) i construir la pau (transformació del conflicte quan s'inicia la implementació dels acords).

Segon, si mirem el cas colombià, atès que ara sabem moltes més coses que fa vint anys, resulta crucial prendre en consideració el nexa entre procés de pau i construcció de la pau des de l'inici de les negociacions. O el que és el mateix, tenir sempre en compte els escenaris postconflicte, la creació d'institucions i estructures que assegurin la gestió de les contradiccions que continuaran existint, així com els diversos processos de resolució, reconstrucció i reconciliació de la llarga fase violenta. Sabent, a més a més, que, fins i tot en el cas d'èxit en les negociacions amb les FARC i en un futur amb l'ELN, continuaran existint rostres importants de violència, amb gran potencial de violència homicida però sense intencionalitat clarament política. N'hi haurà prou de recordar l'amenaça de les BACRIM (bandes criminals emergents), amb presència documentada i creixent a no menys de 200 municipis colombians.

Vet aquí el perquè del compromís de l'ICIP de seguir amb detall el procés colombià i d'investigar en el futur la relació, amb

les lliçons apreses, entre processos de pau (fer les paus) i la construcció de la pau, la qual cosa implica analitzar com després d'acords de pau s'han implementat processos de pau, desenvolupament, democràcia i drets humans.

1. Cal recordar que l'expressió "peacebuilding" es pot traduir com a "construcció de pau", per bé que la traducció de les Nacions Unides des de 1992, *Un programa de pau*, és "consolidació de la pau", amb un camp semàntic aparentment més restrictiu.

2. Si bé el primer dia de les converses a l'Havana (19 de novembre) les FARC van anunciar un alto el foc unilateral de dos mesos de durada.

SUMARI

EDITORIAL	1	PER SABER-NE MÉS	11
EN PROFUNDITAT	2	ENTREVISTA	13
INTRODUCCIÓ	2	TRIBUNA	15
ARTICLES CENTRALS	3	Entendre i tractar la violència a El Salvador i Hondures	15
Negociar les paus i construir la pau: lliçons apreses amb la mirada posada a Colòmbia.....	3	El Polzet de Amèrica fa vint anys en pau	16
Pau lenta o "pau exprés": quin tipus de pau és possible a Colòmbia?	4	RECOMANEM	17
Construint confiança per la pau a Colòmbia.....	6	ACTUALITAT	20
Les dones en la construcció de pau en un país polaritzat: Colòmbia. Reptes i desafiaments.....	7	Notícies de l'ICIP	20
Els pobles indígenes de Colòmbia davant del procés de pau.....	9	Notícies del Món.....	21
Colòmbia, una pau de vencedors i vençuts? Reptes del desenvolupament humà en un context de construcció de pau	10		

EN PROFUNDITAT

INTRODUCCIÓ

Fer les paus, construir la pau: el cas de Colòmbia

Sabina Puig i Léonie van Tongeren

Institut Català Internacional per la Pau

Les recents negociacions de pau encetades pel Govern colombià i les FARC han atret al llarg de la tardor del 2012 el focus mediàtic sobre el procés de construcció de pau en aquest país. Sense pretendre oferir una anàlisi dels continguts d'aquestes negociacions ni entrar a valorar els avenços aconseguits ni les traves existents, l'ICIP ha considerat que el context històric mereixia una reflexió general sobre els reptes i desafiaments que planteja la construcció de pau a Colòmbia, més enllà del procés iniciat.

Aquesta edició de *Per la Pau / Peace in Progress* recull algunes d'aquestes reflexions. El primer article, escrit per Rafael Grasa, analitza lliçons apreses de negociacions de pau i construcció de pau, amb la mirada posada sobre Colòmbia. Seguidament, Jenny Pearce presta atenció als passos realitzats per les parts negociadores i analitza quin tipus de pau és possible ara a Co-

lòmbia. Per la seva banda, Virginia Bouvier planteja la necessitat de construir confiança per aconseguir la pau, amb una atenció especial a la societat civil colombiana. L'Equip de Pau de CIASE, format per Rosa Emilia Salamanca G., Carolina Dávila i Paula Valentina Gamez, es refereix en l'article següent als reptes i desafiaments amb els que es topen les dones colombianes en un context de construcció de pau i les propostes que fan. A continuació, Weidler Guerra ens parla de l'impacte del conflicte armat sobre les poblacions indígenes i sobre com aquestes es posicionen davant del procés de pau. Alejandro Matos, per la seva banda, exposa factors relacionats amb el conflicte armat que dificulten el desenvolupament humà i per extensió, la construcció de pau.

L'apartat *Per saber-ne* més proporciona una sèrie de fonts per aprofundir sobre aquests i altres temes. A més a més, aquesta edició compta amb una *Entrevista* a Luz Marina Bernal, una de les cinc dones de Soacha guanyadores del Premi ICIP Constructors de Pau 2012, i mare d'un noi que va ser executat extrajudicialment a Colòmbia.

En aquest número s'aborden igualment altres qüestions importants de pau i seguretat. A la secció *Tribuna*, Rachel Meyer ens ofereix unes reflexions sobre com es pot entendre i tractar la violència a El Salvador i Hondures, i Manuel Montobbio aporta unes notes sobre els 20 anys de construcció de pau a El Salvador.

L'ICIP vol agrair la col·laboració de tots els autors que han contribuït amb els seus escrits a la publicació d'aquest número de *Per la Pau / Peace in Progress*, així com el suport de la Taula per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.

ARTICLES CENTRALS

Negociar les paus i construir la pau: lliçons apreses amb la mirada posada a Colòmbia

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Com s'ha dit en l'editorial, negociar les paus i fer la pau són processos indissolublement lligats, tant en l'aspecte conceptual com en la dimensió pràctica, d'intervenció. I això és justament el que fa el present article, aclarir què és i què es pot esperar d'un procés de pau, establir els vincles amb la construcció de pau des dels coneixements i les lliçons apreses del moment. D'aquesta manera es podran prendre en consideració des de l'inici d'aquest nou intent negociador i, si té èxit, quan abordem els escenaris postconflicte violent.

Començarem recordant que poques expressions són tan enganyoses, en particular vistes des de la resolució i transformació de conflictes, com "procés de pau". L'expressió al·ludeix, a la pràctica, a una heterogeneïtat de processos de negociació política per posar fi a un conflicte armat prolongat, negociacions amb diversos protagonistes, formats, objectius i, naturalment, resultats. Veiem-ho.

Primer: conceptualment, un procés de pau és simplement una iniciativa de pau persistent que implica els diferents protagonistes d'un conflicte armat. És a dir, negociacions polítiques, amb contextos crucials i diferents, que persegueixen resultats de "pau" en sentit restringit: la fi de les hostilitats armades i alguns acords per encarar el posterior procés de rehabilitació i reconstrucció postbèlica. En el millor dels casos, en perspectiva comparada, són negociacions de les quals pot sorgir un "full de ruta" parcialment consensuat sobre el procés de construcció real de la pau, de transformació de conflictes, centrat en les "tres erres": reconstrucció, resolució i reconciliació.

Segon: es tracta per tant de negociacions polítiques per posar fi a un enfrontament armat prolongat, que pot haver passat per diverses etapes i fases, algunes fins i tot de baixa o nul·la violència. Si, com s'esdevé en l'òptica de l'ICIP, l'objectiu últim és la transformació dels conflictes (és a dir, modificar relacions socials injustes i alterar de manera essencial la situació que va engendrar o accelerar el motiu de la disputa i el recurs a la violència), la reconciliació adquireix un paper clau, en la mesura en què el conflicte (entès com a disputa o antagonisme entre parts) continuarà existint després de l'acord de pau. El que es pretén aconseguir, allò que es pot canviar, és disminuir o eliminar la probabilitat de recórrer a formes i conductes violentes durant la seva gestió. Convé no oblidar que tots els processos de pau són fràgils i la majoria tard o d'hora fracassen.

Tercer: l'anàlisi de processos de pau reals de les darreres dècades, incloent els que recorren a diplomàcies multinivell i no només a acords per dalt, mostren que cal parar esment en diversos temes i fases: a) la preparació per a la pau; b) les negociacions en sentit estricte; c) la gestió de la violència, sempre difícil de gestionar, atès que sovintegen exemples d'episodis violents fins i tot durant el procés negociador per bé que —a diferència del cas que ens ocupa— s'hagi partit d'un alto el foc; d) els acords de pau específics, i e) la construcció i consolidació de la pau, amb les ja esmentades "tres erres".

Quart: pel que fa al conflicte i les negociacions, la teoria i la pràctica sostenen que l'èxit depèn, si bé sense ser una condició suficient, de buscar resultats "guanyar-guanyar" i compromisos entre les parts. No obstant això, les postures inicials

de les parts solen mostrar estratègies “guanyar-perdre”, que tot sovint duen a resultats “perdre-perdre”, dolents per a totes les parts. Per tant, la tasca de la resolució de conflictes és ajudar les parts a ser capaces de convertir jocs de suma nul·la (“guanyar-perdre”) en jocs de suma positiva amb resultats en què tots canvien. Comptat i debatut, l'èxit exigeix negociar en funció d'interessos i necessitats i no a partir d'actituds i posicions. Per aconseguir-ho és clau la intervenció de terceres parts en les negociacions, la recerca de sortides a aparents carrerons sense sortida per establir noves pautes de comunicació.

Cinquè: el paper de les terceres parts. Concretament, la postguerra freda ha mostrat nous camps i possibilitats, més àmplies i eficaces, de la intervenció facilitadora de terceres parts. Les lliçons apreses ens ho mostren amb l'ampliació real del significat de la diplomàcia multilateral, que passa a ser multinivell, tot possibilitant intervencions de baix a dalt (*bottom-up*), un nou paper dels constructors de pau (*peacemakers*) interns i, en general, un protagonisme creixent dels mediadors i facilitadors no oficials (anomenats *track 2* en l'argot), com ara esglésies, ONG o centres especialitzats, i també de les organitzacions ciutadanes i de base (*track 3*). Un conegut triangle o piràmide de Lederach ho mostra de manera visual. En el cas que tenim al cap, és pertinent recordar que, a distància, molts actors poden ser aquests mesos a la taula de l'Havana.

Això em du a una sisena i última reflexió en clau de lliçons apreses a partir del debat entre William Zartman i John Paul Lederach. Lederach ha defensat davant la tesi del primer que només es poden considerar fructíferes les negociacions en què s'ha arribat a una situació de “maduresa” (*ripeness*) o de bloqueig en el camp de batalla mútuament nociu per als contendents (*hurting stalemate*), que el que és important són els processos de llarg alè i a llarg termini. Per emprar les seves paraules, si busques fer les paus primer cal que t'esforcis a visualitzar el resultat a llarg termini: construir o fer la pau, transformar el conflicte. Mai no madura res si prèviament no conrees el sòl, cosa que implica desbrossar la terra, fer-la fèrtil, deixar-la reposar i regenerar-la. La solució i transformació del conflicte s'han de conrear i preparar. No es poden fer les paus si abans, durant i després de les negociacions directes no ens escarrassem a fer la pau i a pensar i analitzar la factibilitat i la forma d'arribar als escenaris posteriors al conflicte bèl·lic desitjats.

En síntesi, el nucli bàsic de la tasca de construcció de la pau és justament alimentar i mantenir relacions autèntiques, compromeses, entre les diverses línies i fractures en conflicte o, per tant, entre els diversos actors directes i indirectes del conflicte. Per això avui les paus a Colòmbia no només depenen del que passi a l'Havana o a les diverses capitals dels països que actuen com a facilitadors i garants del procés. Depenen també en gran mesura del que s'està fent i es farà a ciutats i comunitats de Colòmbia i a molts altres llocs del món. Com ha assenyalat Oliver Richmond, hem d'entendre la pau com a procés i alhora com a meta. Com un procés, juntament amb el desenvolupament i la democràcia, de construcció constant.

Pau lenta o “pau exprés”: quin tipus de pau és possible a Colòmbia?

Jenny Pearce

Professora del Departament d'Estudis de Pau i directora del Centre Internacional per a Estudis de Participació de la Universitat de Bradford, Regne Unit

Iván Márquez, el negociador de les FARC, ha rebutjat el que denominà “pau exprés”. D'altra banda, el govern té l'esperança que el final del conflicte armat es pugui negociar en un període d'entre 8 i 12 mesos. A Oslo, als discursos inaugurals del 17 d'octubre, davant d'un públic d'abast mundial al qual es podia adreçar per primera vegada, Márquez va causar consternació quan indicà que les FARC podrien tenir la intenció d'anar més enllà del rígid calendari i dels cinc punts de negociació treballats acordats durant les converses secretes de prenegociació. Aquests cinc punts (política de desenvolupament rural, participació política, fi del conflicte, el problema de les drogues il·legals i els drets de les víctimes) són, en si mateixos, molt significatius; i un dels més espinosos, la qüestió de la terra, va ser elegit com a primer punt a discutir després del trasllat de les converses a L'Havana al novembre. Tanmateix, Márquez aclarí que, per a les FARC, la qüestió de la terra no es podia reduir a la Llei de restitució de la terra i de desenvolupament rural dissenyada pel govern. Volia posar sobre la taula l'agenda de “sòl, subsòl

i sobresòl”, que inclou les àmplies àrees de la mineria i l'energia, la propietat de la terra, la indústria agrícola i forestal, el paper de les multinacionals i la inversió estrangera. Dit d'una altra manera, fa referència precisament al model de desenvolupament de Colòmbia. El més probable és que aquesta agenda, més àmplia, desbarati les possibilitats d'un moviment ràpid cap a la pau.

No obstant això, sabem que Márquez va utilitzar aquest moment a l'escena mundial per comunicar grans missatges a un

públic més ampli, més que no per anunciar un canvi real en la seva agenda negociadora. Entre d'altres, els seus missatges plantejaven que les FARC no seurién a la taula empesos per una sensació de debilitat militar, per negociar la "pau dels vençuts", sinó que negociarien "la pau de justícia social". Més tard, Alfredo Molano escrivia a *El Espectador*: "Una negociació sobre interessos que durant mig segle s'han intentat resoldre a trets no podria haver començat amb petons". Tanmateix, Márquez ens fa reflexionar sobre el que es pot esperar de les converses de pau i sobre quin tipus de pau és possible a Colòmbia.

Els colombians estan desesperats per posar fi a la violència que ha assolat el país durant dècades. L'antic període anomenat "*La Violència*" finalitzà a finals de la dècada dels cinquanta, amb un acord de pau entre les elits dels partits Conservador i Liberal, que posaren en marxa un acord polític per alternar-se al poder, conegut com Frente Nacional (FN), que formalment es prolongà entre 1958 i 1971, però que informalment va durar més. Aquest arranjament reduí espectacularment la violència interpartidista. Malgrat tot, emergí un nou tipus de violència, amb la fundació de grups de guerrilla, influïts per motivacions socials i ideològiques diverses, que tenien l'objectiu de desafiar l'ordre polític i social posterior a "*La Violència*". L'FN inicià una modernització de l'economia colombiana que accelerà el desplaçament de la població de zones rurals a centres urbans, però que agreujà el problema de concentració de la propietat de la terra i les desigualtats socials, que actualment situen Colòmbia com el tercer país més desigual de l'Amèrica Llatina i un dels més desiguals del món.

L'exclusió social, econòmica i política són al darrere de la violència que ha sacsejat el país, però no l'expliquen totalment. Els mecanismes de reproducció de la violència a Colòmbia són múltiples. Inclouen el paper de l'exèrcit en desbaratar esforços de pau anteriors, les aliances de les elits riques amb grups armats o paramilitars privats contra l'amenaça de la guerrilla, el sorgiment de càrtels violents de traficants de drogues, i la criminalització de tots els grups armats per la seva entrada en aquesta activitat de tràfic. Les converses són sobrevolades per un núvol negre de violacions massives dels drets humans de la població civil. Un gran nombre són dones, moltes d'elles víctimes de la violència sexual infligida per totes les parts en conflicte, però les seves veus no estan representades a la taula. Només hi ha una dona a la delegació, Tanja Nijmeijer, la combatent holandesa coneguda com Alexandra i que va ser acceptada en l'últim moment com a membre de la taula.

És evident que les converses de pau no tindran èxit si s'afronta tota l'agenda necessària per construir una pau sostenible. Necessàriament, decebran. La pregunta és: fins a quin punt? La qüestió de la impunitat i l'amnistia és una càrrega molt forta per al procés. Com es poden defensar els drets humans si s'intercanviaran per "pau"? Les negociacions poden convèncer les FARC de confiar que l'Estat protegirà els seus militants desmobilitzats? La darrera vegada que van intentar construir una opció política, la Unió Patriòtica, el nombre de membres assassinats va arribar a una xifra estimada de 3.000, la qual cosa també enfosqueix les perspectives de les negociacions per a les FARC. Aquesta vegada, a la taula hi ha militars retirats que formen part de l'equip negociador del govern, la qual cosa és una manera intel·ligent de persuadir les forces armades d'unir-se al procés de pau. Les converses han de possibilitar que l'agenda més àmplia plantejada per Márquez sigui objecte de lluita política un cop s'hagi acordat el final del conflicte armat. Les FARC, amb la seva pròpia història d'autoritarisme i abusos, hauran d'acceptar que no són les úniques representants de la lluita per la justícia social. Al llarg de les darreres dues dècades, l'activisme social a Colòmbia ha sortit de l'ombra de les forces de la guerrilla, però aquestes veus tampoc no seuen a la taula de negociació.

Cal considerar que les converses de pau només són la primera fase del procés de pau. S'han de centrar en les condicions per abandonar les armes. Tanmateix, això no significa que calgui posposar l'agenda de pau més àmplia. El debat mateix que les converses de pau obriran farà que les veus excloses es puguin sentir més que mai. Hi ha altres temes a debatre en paral·lel amb les converses formals, que inclouen la important qüestió de l'imperi de la llei. El contrari de la pau és la violència, no pas la guerra, i les converses, per si mateixes, no posaran fi a les múltiples formes de violència que han acabat considerant-se "normals" a moltes regions de Colòmbia. El tràfic de drogues ha de tenir un lloc prioritari a l'agenda. La seva persistència minarà les perspectives d'una pau a llarg termini. Finalment, però no amb menys importància, hi ha la qüestió següent: qui pagarà la pau? Sense un futur productiu, els actors armats desmobilitzats tindran pocs incentius per donar suport a la pau. Anteriorment, les elits riques de Colòmbia i els inversors estrangers van acceptar de pagar un impost de guerra. És el moment de recaptar un impost de pau. Aquestes són les agendes de la "pau lenta" que ha de posar fi als cicles intergeneracionals de violència. Ha de començar mentre la "pau exprés" posa fi a la guerra tan ràpid com sigui possible.

Construint confiança per la pau a Colòmbia

Virginia M. Bouvier

Responsable Senior del Programa sobre Amèrica Llatina, United States Institute of Peace

Una dècada després que acabés a Caguán l'última ronda de converses entre el Govern colombià i les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC-EP), la pau apunta de nou a l'horitzó de Colòmbia. Per a molts, l'anunci del procés de pau de Colòmbia de fa uns mesos va suposar una autèntica sorpresa.

Ara sabem que el Govern colombià va posar-se en contacte amb les FARC poc després que Santos prengués possessió del seu càrrec i que, al llarg de sis mesos, entre febrer i agost de 2012, les parts van mantenir converses exploratòries secretes a Cuba. És el que actualment es coneix com a Fase 1 de les tres fases previstes de les converses de pau. La Fase 2 es va iniciar el 18 d'octubre amb la posada en marxa de la Taula de converses a Noruega i la seva represa a La Havana. Un cop les parts arribin a un acord de pau per posar fi al conflicte, s'iniciarà la tercera i última fase d'implementació i consolidació de la pau.

Vist amb retrospectiva, les senyals que s'apropava un procés de pau no podien ser és clares. Durant més de dos anys, tant les FARC com l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN, per les seves sigles en castellà), més petit, van fer palès el seu desig d'entaular negociacions de pau amb el govern. El gener de 2012 el líder de les FARC Timoleón Jiménez, alies "Timochenko," va proposar a Santos tractar l'agenda que havia quedat pendent des de les converses de pau de Caguán fa una dècada. Els líders de l'ELN s'han fet ressò de les crides al diàleg tot i que fins ara, altres temes i prioritats han impedit la seva participació en les taules de negociació de La Havana.

Per la seva part, el president Santos ha parlat de la necessitat de reconciliació a Colòmbia des de que va accedir al càrrec. En el seu discurs de presa de possessió, Santos va anunciar que tenia guardada a la butxaca la clau de la pau i que en faria ús quan les condicions fossin les adequades. Això va significar un canvi substancial respecte a l'era del president anterior, Álvaro Uribe, que negava l'existència d'un conflicte armat a Colòmbia.

Les parts, discretament, s'han anat involucrant en un procés gradual d'adquisició de compromisos que han servit per desenvolupar la confiança mútua en el procés. El Govern va avançar una agenda legislativa que abordava una sèrie de prioritats clau per a les FARC en qüestions agràries i una esmena constitucional destinada a proporcionar un marc per a les negociacions futures. Va aixecar les ordres de detenció relatives als membres de l'equip negociador de les FARC i va legalitzar la Marcha Patriòtica, facilitant d'aquesta manera una potencial plataforma on els futurs exmembres de les FARC es puguin integrar en la vida civil. Per la seva banda, les FARC van anunciar que deixarien de segrestar i que alliberarien als ostatges de l'exèrcit i la policia que encara es trobaven a les seves mans i, el 19 de novembre van declarar un alto el foc unilateral que s'allargarà fins el 20 de gener de 2013.

La societat civil no té representants oficials en les converses de pau i alguns sectors reivindiquen un lloc a la taula de negociacions. Tot i així, seria enganyós suggerir que la societat civil no ha jugat un paper important en aquest procés de pau. Efectivament, ja en el preàmbul de l'acord marc firmat per les parts el 26 d'agost s'especifica que les Taules de Conversa són la resposta al "clam de la població per la pau". I aquest clam ha anat creixent. En els últims anys, Colombianos y Colombianas por la Paz, una aliança de la societat civil liderada per l'exsenadora Piedad Córdoba, ha establert un "diàleg epistolar" sobre temes humanitaris i de pau amb les FARC i l'ELN. Acadèmics, excombatents i líders religiosos han fet el mateix. També hi ha hagut organitzacions de dones, comunitats indígenes i afrocolombianes, líders sindicals, camperols, grups de víctimes, periodistes, defensors dels drets humans, treballadors de la cultura i artistes, així com polítics, que han intensificat la seva crida per la pau, tal i com també ho han fet una sèrie de moviments socials i noves plataformes, com la Ruta Social por la Paz, Mujeres por la Paz y la Mesa Nacional de Unidad Agraria.

L'acord marc preveu tres vehicles generals per canalitzar la participació civil: les consultes amb experts, l'establiment d'un mecanisme per a la recepció de propostes per via electrònica o en persona i les "consultes directes", a ser possible conduïdes per una tercera part. Aquests mecanismes estan en procés de ser definits. En aquests moments, una sèrie de grups de la societat civil estan donant suport a les converses, fent pressió perquè s'estableixi un alto el foc i acords humanitaris i esperant participar en la implementació dels acords.

Tanmateix, encara queda pendent involucrar a la societat civil en un sentit més ampli. Malgrat que la popularitat de Santos es va disparar després de l'anunci de les conversacions, l'anterior experiència de Caguán continua molt present en la ment dels colombians. De la mateixa manera que li passava al personatge de còmic Charlie Brown que una vegada darrera l'altra intentava xutar la pilota però no ho aconseguia perquè la Lucy la li treia, els colombians temen que la pau que desitgen tan desesperadament els hi sigui arrabassada a l'últim moment. Això podria succeir, però aquest cop, hi ha bones raons per esperar un desenllaç diferent.

En primer lloc, els equips ja han treballat junts i han aconseguit establir un acord que detalla el camí a seguir. L'agenda acordada inclou sis punts i està més focalitzada i és més factible aconseguir que les agendes anteriors. En segon lloc,

totes dues parts semblen haver acceptat que una victòria militar no és possible. En tercer lloc, es tracta d'un procés seriós i ben dissenyat i les parts coincideixen en que l'objectiu és posar fi al conflicte. En quart lloc, totes dues parts estan treballant a partir de les lliçons apreses en el passat. Entre d'altres coses, han mantingut una notable discreció i, en gran mesura, estan evitant la temptació de negociar a través de la premsa, una experiència que va resultar ser desastrosa en l'anterior procés de pau. A més a més, l'equip negociador del Govern inclou representants de les forces armades, la policia i el sector empresarial, grups que ens processos de pau anteriors van dificultar les coses. En cinquè lloc, totes dues parts han respectat els acords aconseguits fins al moment. En sisè lloc, el context internacional és més favorable a la pau avui que a Caguán. La lluita armada a Amèrica Llatina està desacreditada i s'ha demostrat que el canvi a través de les urnes és possible. Finalment, la comunitat internacional, a través de Cuba, Noruega, Veneçuela i Xile, està jugant un paper discret i constructiu que ajuda a que el procés avanci. És indubtable que hi haurà retards, alts i baixos i xocs al llarg del camí, però les perspectives són més falagueres ara del que ho han sigut durant molts anys.

Les dones en la construcció de pau en un país polaritzat: Colòmbia. Reptes i desafiaments

Equipo Paz - CIASE

Corporación de Investigación y Acción Social y Económica- CIASE

Les ferides de la guerra tenen profundes conseqüències per a les persones que viuen en mig d'un conflicte. Moltes d'aquestes conseqüències són invisibles però igualment profundes. La Construcció de la pau en un país en conflicte planteja doncs grans reptes per a la societat que no poden ser resolts d'un dia per l'altre. La cerca d'una pau sostenible i duradora passa per entendre que és necessari un treball allarg terminique busqui comprendre el que ha passat, identificar i curar les ferides i les desconfiances produïdes per la guerra. Tornar la humanitat a l'altre i a l'altra. Passa per un procés de desmilitarització del pensament i de la vida quotidiana. Començar a pensar en termes de guanyar la pau i no simplement guanyar la guerra i posar fi a la violència armada.

Què cal per aconseguir una pau en aquests terminis? Cal el treball de tots i totes, cal que des dels diferents sectors socials, polítics, econòmics i ètnics del país hi hagi persones amb la voluntat i la capacitat de trencar estereotips i teixir llaços de diàleg i confiança. Ja que el país necessita una visió de futur que respongui als anhels i els drets de totes les perspectives socials i polítiques.

En aquesta tasca, les dones estan cridades a jugar un paper protagonista. Les dones de diversos sectors, en l'àmbit local nacional i internacional, han evidenciat la necessitat de construir propostes per a la pau sostenible no només *per a* elles, sinó també *des d'elles* per a la societat, superant així la visió que les dones únicament debaten qüestions de dones. A més a més han evidenciat que degut a la forma diferencial en la què han sigut socialitzades, poden contribuir amb nous ingredients i eines per a la construcció de la pau, ja que han aconseguit donar visibilitat que la cura quotidiana de l'altre/a i del seu entorn és fonamental per a la vida. La vida ha d'estar en el centre del debat, cal mantenir-la i valorar-la per aconseguir una pau sostenible.

A Colòmbia, a causa de les diverses formes de violència, a l'encreuament de conflictes, la societat està segmentada, fracturada, altament polaritzada, desconfiada, cosa que impedeix que es construeixin propostes des de persones diverses, que s'arribi fàcilment a acords sense que d'alguna manera se senti que sigui necessària una derrota simbòlica prèvia. És per això que dones de diversos sectors de la societat civil han vist la necessitat de reconstruir la confiança del que és diferent, amb l'objectiu de construir propostes i acords comuns sobre estratègies i mecanismes necessaris per aconseguir una pau sostenible; superant primer el desinterès d'alguns sectors i aconseguint el diàleg entre dones amb capacitat d'incidència en diferents àmbits socials.

La construcció de propostes de pau des de les dones, en la seva diversitat, amb les seves diferències ideològiques i polítiques, és una contribució material a la construcció de pau duradora i a la generació de mecanismes que permetin que la pau sigui entesa com un procés que inclou a tota la societat i no només als actors armats; possibilitant processos de reconstrucció de la confiança en l'alteritat i de la generació de propostes des de les dones que mantinguin el seu impacte local, aconsegueixin un impacte sistemàtic e 'àmbit nacional (en diversos sectors: societat civil organitzada, empresa,

govern, comunitats minoritàries) i s'articuli a les apostes de pau, des de i amb les dones, en l'escenari internacional.

Des d'allà hi ha una sèrie d'iniciatives de dones que han anat sorgint en aquest últim moment, que són el resultat dels esforços múltiples que de manera permanent s'han mantingut inclús en els moments més àlgids del conflicte armat.

Així, avui tenim múltiples expressions que a diferència d'altres sectors estan tractant d'apropar-se malgrat les seves discrepàncies i impactar conjuntament en temes substantius de l'actual taula de negociacions i en temes estratègics de cara al futur, com la necessitat de desarmar la paraula i aprofundir en l'exercici de la democràcia amb totes les seves conseqüències.

En relació amb la taula de negociacions, el moviment de dones ha plantejat que si bé el procés és un element clau per a la pau, no és l'únic. "Els armats estan a la nostra agenda, però nosaltres no estem a l'agenda dels armats", és una frase que s'utilitza amb freqüència per dir de forma sintètica que per a nosaltres és fonamental acabar la guerra i fer una transició cap a una discussió política on hi cabem tots i totes i no estigui marcada per les armes. Que les discussions i lluites del poble colombià no han de ser delegades als actors armats.

Tanmateix, l'oportunitat de la taula de negociacions no és un assumpte petit, és, com dèiem, un dels components transcendents. En aquest sentit, són cinc els punts que generalment les dones colombianes estem demanant en el marc de la taula de negociacions.

1. Inclusió de dones en els panells de negociació respectant els acords de la Resolució 1325 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides;
2. Alto el foc durant les negociacions;
3. Compliment de la Llei de Víctimes;
4. Veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició per a les víctimes de violència sexual en el marc del conflicte armat;
5. Continuïtat de la taula fins que s'aconsegueixi aturar la confrontació.

Fora de la taula de negociacions, les dones creiem que hi ha un procés de construcció de pau que implica una transformació ètica profunda que involucra a tothom i que comporta:

1. Reconèixer i superar el dolor profund causat per totes les violències que ens travessen des de fa dècades.
2. No acceptar les pràctiques individualistes, oportunistes, corruptes, fins i tot criminals, presents en tots els espais, sectors i grups socials del país.
3. Qüestionar les nostres ràbies i desconfiances desconstruint prejudicis i imaginaris preestablerts
4. Reconèixer les aportacions que totes les persones oferim per una comprensió compartida de la realitat
5. Construir una idea i una pràctica de "justícia justa" i de garantia de no repetició per a tots i totes que permeti conèixer la veritat i no perdre la memòria del que ha passat.
6. Transformar les nostres pràctiques quotidianes en pràctiques de respecte pels drets de totes i tots.

Les dones a Colòmbia estem transitant un camí difícil cap a la construcció d'una pau sostenible i duradora que requereix l'acompanyament i el suport del nombre més elevat possible de dones a tot el món. Esperem poder comptar-hi.

Equipo Paz - CIASE està format per Rosa Emilia Salamanca G, Carolina Dávila y Paula Valentina Gamez.

Els pobles indígenes de Colòmbia davant del procés de pau

Weildler Guerra Curvelo

Antropòleg, membre del poble wayuu

L'escena té lloc al cor de Sierra Nevada de Santa Marta, a Colòmbia. Una vella indígena, Ana Teresa Alberto, veu com flueixen les aigües minvades d'un riu mil·lenari i recorda amb nostàlgia que durant la seva joventut una dona tota sola no podia travessar aquest corrent, mentre que ara un nen de sis anys el travessa sense ajuda. "Com més gran és la violència, menys aigua", conclou amb resignació.

Al territori de Colòmbia hi ha una població indígena de 1,37 milions de persones, que suposa una mica més del 3 % de la població nacional, estimada en 46 milions de persones. Són grups heterogenis que comprenen, si tenim en compte les seves diverses formes de subsistència, horticultors, caçadors, pescadors i recol·lectors, pastors, agricultors, artesans i comerciants, una bona part dels quals es troben distribuïts entre zones perifèriques distants del centre del país. S'assenten a les selves tropicals amazòniques, a les muntanyes andines escarpades, a les planes interfluvials, a les àrees costaneres a la banda del Pacífic i als territoris mig desèrtics de la costa del Carib. Durant més de mig segle han vist desfilar pels seus territoris grups armats de diverses ideologies que passen una dècada rere l'altre com cohorts romanes canviants, tot deixant darrere seu dolor i devastació. És una violència sense fi i no pas un part del qual pot sortir un nou ordre econòmic i polític més just. S'assembla més aviat a una malaltia crònica, lacerant, incurable i socialment estèril.

Un munt d'anys de colonització, de tala dels seus boscos per a la sembra de conreus il·lícits, d'explotacions mineres legals i il·legals, d'expansió de monocultius com la palma africana i de construccions de preses de generació d'energia elèctrica han provocat diverses formes de violència que no només van contra els cossos humans, sinó també contra el paisatge. Per aquesta raó, però també perquè com a subjectes socials tenen les seves pròpies representacions simbòliques pel que fa al seu entorn físic i unes concepcions diferents sobre l'ideari occidental del "desenvolupament", la majoria dels membres dels pobles amerindis estableix una associació directa entre modificacions ambientals i alteracions socials. D'aquesta manera, el conflicte armat a Colòmbia és percebut pels indígenes com quelcom que va més enllà del mer enfrontament violent entre éssers humans.

Entre els temes centrals de les demandes indígenes hi ha tant la defensa dels seus territoris i els seus recursos naturals com l'autonomia de les seves autoritats tradicionals per exercir un control social dins d'aquests territoris, alguns dels quals han estat considerats corredors estratègics vitals pels grups en contesa: s'hi recluten menors per a la guerra, s'hi planten mines, s'hi estableixen laboratoris per al processament de drogues i s'hi transporten armes que alimenten la guerra. Els freqüents enfrontaments i bombardejos afecten la població civil, que ha demanat la desmilitarització de les seves terres d'acord amb l'article 30 de la Declaració de les Nacions Unides sobre Pobles Indígenes, el qual condiona el desenvolupament d'operacions militars en territoris indígenes al fet que s'hagin acordat lliurement o que els indígenes les hagin sol·licitat.

Els actes persistents de discriminació, violència paramilitar, extracció inconsulta dels seus recursos, pèrdua de terres i exclusió social han erosionat la legitimitat de l'Estat davant d'aquestes agrupacions humanes. Si bé les organitzacions indígenes desconfien dels partits polítics i dels activistes religiosos per la divisió que solen crear al si de les seves comunitats, també és cert que els grups insurgents no tenen el seu suport. Els portaveus indígenes assenyalen que una pràctica recurrent dels esmentats grups és procurar capitalitzar a favor seu les mobilitzacions socials de la població civil i presentar-les com un resultat del conflicte armat. En una carta dirigida a Timochenko, comandant de les FARC, les autoritats indígenes del nord del Cauca expressen amb fermesa: "No som a ribes diferents d'un mateix riu, en realitat som a dos rius diferents. Potser l'un i l'altre desemboquen al mateix mar, però pensem que el seu difícilment arribarà al d'un país més just."

Els pobles indígenes han patit com pocs colombians les actuacions violentes contra els seus membres per part de totes les faccions armades. Una cosa és la retòrica dels comandants guerrillers i una altra l'acció cruel exercida pels seus comandaments mitjans i els seus milicians. La recurrència inútil a la violència ha creat una mena de burocratització de la guerra que facilita la tramitació fàcil, indolent i impersonal de les morts. "La guerra és així", es justifiquen els guerrillers. "Però no hi ha cap raó per la qual la vida hagi de ser així", responen els indígenes.

Els pobles indígenes de Colòmbia han reiterat la seva voluntat de donar suport a tot esforç dirigit a aconseguir un procés de pau que es desenvolupi mitjançant el diàleg, compti amb la participació de la societat civil i es faci dins del respecte al dret internacional humanitari. La pau, si s'assoleix, ha de propiciar un país en què imperi una visió pluridimensional de colombianitat i que incorpori en el seu model social i econòmic els principis de solidaritat i reciprocitat. Com molts colombians, comparteixen la idea de mantenir l'optimisme moral entès com una fe indestructible en la humanitat, malgrat els seus errors.

L'experiència mil·lenària d'aquests pobles en la solució de conflictes podria fer aportacions invaluables a la cerca de la pau. Estan convençuts, com les artesanes wayuu, que l'estètica és un principi rector de les transaccions humanes. En conseqüència, la pau s'hauria de teixir amb l'aplicació i destresa amb què s'elabora una motxilla preciosa i hauria de ser tan harmònica com un collaret delicat. Recolzats als seus bastons ancestrals saben que aquests bastons representen també la legitimitat i la verticalitat de la justícia. Una justícia restaurativa basada més en la recerca de la veritat i la reconstrucció dels nexes socials trencats per la prolongada violència que no pas en la mera punició o la venjança.

Colòmbia, una pau de vencedors i vençuts? Reptes del desenvolupament humà en un context de construcció de pau

Alejandro Matos

Director de Intermón Oxfam a Colòmbia

Els factors que a Colòmbia relacionen el desenvolupament amb les causes del conflicte armat són múltiples. En aquest article em referiré breument a dos d'aquests factors: les terres i la mineria. Tots dos factors estan íntimament relacionats amb greus violacions dels drets humans, com desaparicions forçades i execucions extrajudicials. Les seves dimensions són el reflex dels nostres problemes i dels avenços per al desenvolupament humà.

Terres. El model de desenvolupament rural colombià és altament inequitatiu i exclouent, cosa que afavoreix la generació d'innombrables conflictes. La usurpació i l'abandonament de les terres a Colòmbia per causa de la violència va afectar el 12,9% de la superfície agropecuària del país entre 1980 i juliol de 2010. Pràcticament la meitat d'aquestes terres van ser usurpades o abandonades entre 1998 i 2010. L'article 99 de la Llei 1448, de víctimes i restitució de terres, que forma part del marc legal per a la pau, estableix que si les terres usurpades al petit camperol es troben en possessió d'empreses amb megaprojectes (palma africana, cautxú, blat de moro, etc.) poden passar dues coses. Si la multinacional té les terres de bona fe, el petit camperol està obligat a negociar amb ella (és a dir, amb un poderosíssim bufet d'advocats) perquè la productivitat prima sobre els seus drets. Si la multinacional no és possessora de bona fe, els megaprojectes passaran a una entitat estatal que, al seu torn, els entregará a un tercer (possiblement a una altra multinacional) i els beneficis serien per a restitució col·lectiva, incloent-hi el propietari petit camperol. En qualsevol cas, no existeix un reconeixement integral dels drets del petit camperol de l'ús i gaudi de la seva pròpia terra usurpada. Aquesta disposició legislativa dificulta enormement el retorn de la població desplaçada forçosament perquè reconstrueixi el seu projecte de vida i és un exemple de com Colòmbia, a l'hora de fer les lleis de la pau insisteix en l'aposta política per a un desenvolupament desigual en el què els drets de les classes pobres són supeditats als interessos econòmics de les elits.

Mineria. Colòmbia no ha sigut un país tradicionalment extractiu si el comparem, per exemple, amb Veneçuela. Tanmateix, la indústria extractiva s'ha vist relacionada amb el finançament del conflicte armat: per raons d'extorsió han pagat a les guerrilles i per no seguir pagant han finançat la creació de grups paramilitars i/o brigades de l'Exèrcit que més endavant, en algunes ocasions han sigut utilitzades per diverses tasques brutes, com l'eliminació de sindicalistes o el desplaçament de la població per facilitar l'exploració energètica. El president Santos va declarar que en l'àmbit econòmic el seu govern seria impulsat per la locomotora minera. I és el que està passant, però sense una política rural ni mediambiental que garanteixi la conservació del medi i dels habitants que hi viuen, desconeixent, un cop més, els drets dels ciutadans en els territoris afectats per l'impacte de l'explotació dels recursos naturals.¹ El creixement de la mineria a Colòmbia no està projectat per a un enfortiment de la indústria i manufactura nacional, sinó que forma part de l'estratègia transnacional que busca en als països del sud satisfer l'alta demanda internacional de minerals i energia dels països desenvolupats o economies emergents. En aquest marc, el govern central tindrà menys poder de decisió, no diguem res ja dels governs locals i encara menys dels indígenes, afros i camperols en els territoris dels quals es troben el petroli, el colta i l'anhelat or.

Afortunadament, fa temps que es va deixar de considerar el desenvolupament com un procés de meres dades econòmiques i es va passar a concebre com a "un procés d'expansió de les llibertats reals de les que gaudeixen les persones" i per tant, els drets són tant la finalitat primordial com el mitjà principal de desenvolupament.² A Colòmbia, el nivell de violacions de drets humans relacionades amb el desenvolupament humà és tan greu que suposa en sí un repte per al propi desenvolupament humà i per tant per a la construcció de pau. Cal recordar, per exemple, que a octubre de 2011, el Registro Nacional de Desaparecidos incloua 16.884 persones víctimes de desaparició forçada.³ D'altra banda, l'Estat colombià està investigant al voltant de 2.500 suposats casos d'execucions extrajudicials comeses en la seva majoria entre 2004 i 2008 que suposen, com a mínim, 3.527 víctimes.⁴

L' "Acuerdo general para la terminación del conflicto y la construcción de una paz estable y duradera", full de ruta que guia les actuals negociacions entre l'Estat colombià i les FARC, parla de veritat, però no de justícia. Amb freqüència es menciona a Sud-Àfrica com a exemple d'un conflicte solucionat a través de la veritat. No es té tanmateix en compte que la importància de la veritat sola va ser directament proporcional al fet que els oprimits per l'apartheid són els qui ara tenen el poder. A Colòmbia no es negociarà que les víctimes (indígenes, nens i nenes, dones, afros, camperols, sindicalistes, etc.) detinguin el poder. Probablement continuaran en l'opressió i l'exclusió.

Per això podria passar que d'aquest procés sorgeixi una pau de vencedors i una de vençuts. Però no com passa habitualment, és a dir una part del conflicte sobre l'altra part. Podria ser que els vencedors siguin les parts del conflicte (terratinents, polítics, guerrillers, paramilitars, militars, empresaris, ramaders, etc.) i els vençuts les víctimes del mateix conflicte i el gruix de la població civil, especialment les classes pobres i/o les comunitats ètniques diferents a la blanca criolla. Aquest desenllaç reproduiria escrupolosament el model de desenvolupament inequitatiu que ha desplegat Colòmbia en els seus més de dos segles d'existència. Si la impunitat, la inversió, transnacional i la legalització de l'acumulació s'imposen, no hi ha cap dubte que el procés de fi del conflicte que ara comença contribuirà generosament a enfortir, paradoxalment però

real, les causes de la guerra.

1. Cf. CINEP, "Minería, conflictos sociales y violación de los derechos humanos en Colombia", Bogotá, Octubre 2012.
2. Sen, Amartya, Desarrollo y libertad Planeta, Bogotá, 2003, p.55.
3. Informe Colombia 2011 OACNUDH, A/HRC/19/21/Add.3, Bogotá 31 de enero de 2012, numeral 62.
4. Christian Salazar Volkman, Representant a Colòmbia de l'ACNUDH, "Presentación del Informe Anual de la Alta comisionada de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos 2011", <http://www.hchr.org.co/publico/pronunciamientos/ponencias/ponencias.php3?cod=133&cat=24>

PER SABER-NE MÉS

De la gran quantitat d'informació que es pot trobar a la xarxa sobre la construcció de pau a Colòmbia, hem seleccionat algunes de les pàgines webs més rellevants, audiovisuals, articles d'investigació i informes d'ONG i think tanks. El recull ha estat realitzat per Rachel Meyer.

Pàgines Web i blocs

Colombia Calls (<http://vbouvier.wordpress.com/tag/virginia-bouvier/>): Notes on a nation's struggle for peace and justice blog. Articles d'opinió de Virginia Bouvier del United States Institute of Peace (USIP). (anglès, amb algunes entrades en castellà)

Just the Facts blog (<http://justf.org/blog>). Cobreix les negociacions per la paz des d'una perspectiva estatunidenca, centrant-se en la defensa i les ajudes de seguretat a Amèrica Llatina i Carib. (anglès, amb alguns enllaços en castellà)

Oficina Internacional de Derechos Humanos Acción Colombia (OIDHACO) (<http://www.oidhaco.org/>). Xarxa d'ONG internacionals que donen suport a activitats de drets humans a Colòmbia. (castellà)

Consultoría para los Derechos Humanos y el Desplazamiento (CODHES) (<http://www.codhes.org/>). Organització colombiana dedicada a la defensa dels drets humans de persones desplaçades o refugiades. (castellà)

Colectivo de Abogados José Alvear Restrepo (CCAJAR) (<http://www.colectivodeabogados.org/>). Advocats i defensors de drets humans que treballen en contra de la impunitat i a favor de respostes polítiques i judicials a violacions greus dels drets humans a Colòmbia. Treballen igualment en qüestions relacionades amb la memòria històrica. (castellà)

Centro Internacional para la Justicia Transicional (ICTJ) (<http://ictj.org/es/our-work/regions-and-countries/colombia>). ONG especialitzada en justícia en períodes de transició. Té una secció sobre Colòmbia que ofereix notícies, publicacions i treballs d'investigació. (castellà i anglès)

Comisión Colombiana de Juristas (<http://www.coljuristas.org/>). Juristes que defensen els drets humans a Colòmbia com a part del moviment internacional de drets humans. El seu web conté documentació i anàlisis detallats. (castellà)

Iniciativa de las Mujeres Colombianas por la Paz (IMP) (<http://www.mujeresporlapaz.org/web/>). Iniciativa fruit de la resolució 1325 de les Nacions Unides que exigeix als països en conflicte prestar especial atenció als drets i necessitats de les dones i el seu paper en la resolució de conflictes (castellà). Sobre qüestions relacionades amb dones i pau a Colòmbia, també es recomana conèixer el treball de la Organización Femenina Popular (<http://organizacionfemeninapopular.blogspot.com.es/>); la Ruta Pacífica de Mujeres (<http://www.rutapacific.org.co/>) i la Casa de la Mujer de Bogotá (<http://www.casmujer.org/>).

Organización Nacional Indígena de Colombia (ONIC) (<http://cms.onic.org.co/>). Xarxa de poblacions indígenes de Colòmbia. El seu web ofereix informació sobre pau, drets humans i poblacions indígenes. (castellà)

Etnias de Colombia (<http://www.actualidadetnica.com/>). Publicació digital periòdica que segueix l'actualitat, amb articles d'opinió, i informació sobre seminaris i mobilitzacions. Recomanem també La Propuesta de los Indígenas al Gobierno de

Colòmbia (http://www.actualidadetnica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8626:la-propuesta-de-los-indigenas-al-gobierno-de-colombia&catid) (castellà)

Movimiento de Víctimas de Crímenes de Estado en Colombia (MOVICE) (<http://www.movimientodevictimas.org/>). Moviment de persones i organitzacions socials que han sigut víctimes de violència directa per les forces de l'estat colombià. Treballen en diverses àrees, com pedagogia, mobilització; i incidència política. (castellà)

Arco Iris (<http://www.arcoiris.com.co/>). Pàgina web colombiana de notícies sobre el conflicte armat, justícia, pau, política, seguretat, territori i desenvolupament, terres i víctimes. (castellà)

Recomanem a més a més, els següents webs per les seves llistes de fonts i enllaços: Latin American Working Group Blog (<http://www.lawg.org/action-center/lawg-blog/69-general/1102-talking-peace-in-colombia>): Amb articles d'autors que provenen de diferents àmbits. (anglès, amb algunes fonts en castellà)

PBS: Learn More About Colombia (<http://www.pbs.org/wnet/women-war-and-peace/uncategorized/women-war-peace-in-colombia-resources/>): Informació contextual sobre Colòmbia, dones i pau, grups paramilitars, etc. (anglès)

Insight On Conflict (<http://www.insightonconflict.org/conflicts/colombia/conflict-profile/resources/>): Enllaços recomanats per la seva informació general sobre Colòmbia. (anglès)

Witness For Peace (<http://www.witnessforpeace.org/article.php?id=214>): Anàlisi de polítiques públiques i informació sobre organitzacions per la pau als EUA i a Colòmbia. (anglès, amb algunes fonts en castellà)

Centro de Investigación y Educación Popular/ Programa por la Paz (CINEP/PPP) (<http://www.cinep.org.co/>): Ofereix dades i anàlisis sobre drets humans i violència política, desenvolupament, lluites socials, etc. (castellà)

Taula per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia (<http://www.taulacolombia.org/recursos.html>): Dóna enllaços d'organitzacions internacionals que treballen per als drets humans i la pau a Colòmbia. (català i castellà)

Audiovisuals

Comisión Intereclesial de Justicia y Paz (<http://justiciaypazcolombia.com/-Documentales->): Recopilació de documentals curts relacionats amb la pau, els drets humans, memòria històrica i pobresa a Colòmbia. (castellà)

Impunity, ¿Qué tipo de guerra hay en Colombia? (<http://www.impunitythefilm.com/es/el-doc/>): Documental dirigit per Juan José Lozano a partir d'una idea de Hollman Morris. Dóna testimoni de la trobada entre víctimes i victimaris en l'àmbit judicial, i del suport de sectors polítics, militars i econòmics a la guerra paramilitar (en castellà, amb subtítols en francès i anglès)

The Colombian Peace Talks (http://www.wola.org/video/the_colombian_peace_talks_perspectives_from_civil_society): Perspectives from Civil Society: Taula rodona organitzada pel Washington Office on Latin America sobre les perspectives, obstacles i temes centrals en les negociacions de pau. (castellà)

The War We Are Living (<http://www.pbs.org/wnet/women-war-and-peace/full-episodes/the-war-we-are-living/>): Documental sobre la lluita de les dones afrocolombianes per protegir les seves comunitats de la mineria de l'or. Realitzat per PBS. (castellà)

Articles d'investigació i informes d'ONG i think tanks

Veure el Dossier Bibliográfico (http://www20.gencat.cat/docs/icip/Continguts/Centre%20de%20documentaci%C3%B3/Dossiers%20tem%C3%A0tics/dossier_bibliografic/Arxius/06%20ESP%20ICIP%20dossier%20bibliogr%C3%A0fic.pdf) de l'ICIP, número 6 estiu 2012, per a una selecció d'articles d'investigació relacionats amb Colòmbia.

Amnistia Internacional, Colombia: la Ley de Víctimas y de restitución de tierras, análisis de Amnistía Internacional (<https://doc.es.amnesty.org/cgi-bin/ai/BRSCGI/22301812.ext%20%28Colombia.Ley%20victimas%20y%20restitucion%20tierras.Analisis%20AI%29?CMD=VEROBJ&MLKOB=31156861414>), Londres, maig de 2012. Avaluació de les deficiències en la restitució de terres per a víctimes de violacions de drets humans. (disponible en anglès i castellà)

Campaña nacional e internacional por el derecho a defender los derechos humanos, Misión internacional de verificación sobre la situación de la defensa de los derechos humanos en Colombia (http://www.omct.org/files/2012/07/21861/mision_internacional_derechos_humanos_spa_web.pdf), Novembre-desembre 2011. (castellà i anglès)

International Crisis Group, Colombia, peace at last? (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/latin-america/colombia/045-colombia-peace-at-last.pdf>) Latin America Report N°45, setembre 2012. Antecedents de les negociacions de pau i recomanacions per als diferents actors. (anglès)

Meertens, D., Forced Displacement and Gender Justice in Colombia. Between Disproportional Effects of Violence and Historical Injustice (<http://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Brookings-Displacement-Gender-Colombia-CaseStudy-2012-English.pdf>), International Center for Transitional Justice (ICTJ) and Brookings-LSE Project on Internal Displacement, July 2012. Un informe sobre la relació entre la justícia transicional i el desplaçament forçós des d'una perspectiva de gènere. (anglès)

Montealegre, D. M. et al. Verdad, Justicia y Reparación: una deuda pendiente con las mujeres víctimas de las violencias (<http://www.rutapacifico.org.co/descargas/publicaciones/Verdadjusticiayreparacion.pdf>), Noviembre 2011. Obstacles amb els que es topen dones víctimes de violència arrel de la Ley de Justicia y Paz 2005. (castellà)

Observatorio de derechos humanos y derecho humanitario, Desapariciones forzadas en Colombia. En búsqueda de la justicia. Mesa de trabajo sobre desaparición forzada de la Coordinación Colombia-Europa-Estados Unidos (<http://co-europa.org.co/files/Desapariciones%20Forzadas%20en%20Colombia.pdf>), Mayo 2012. Anàlisi sobre les desaparicions forçades a Colòmbia i sobre un marco normatiu que afavoreix la impunitat. (castellà)

Thornton, C.; Gude, R., Towards Peace in Colombia: The economic obstacles to a Colombian Peace Process (http://www.humansecuritygateway.com/documents/PCR_TowardsPeaceinColombia_TheEconomicObstaclestoColombianPeace-Process.pdf), Peace and Conflict Review, Volume 5 Issue 2, 2011. Compara las negociacions de pau actuals amb intents anteriors i analitza la relació entre la sostenibilitat de la pau i les injustícies socioeconòmiques. (anglès)

Vargas Meza, R., Drugs and the Peace Process in Colombia (<http://peacebuilding.no/Regions/Latin-America-and-the-Caribbean/Publications/Drugs-and-the-peace-process-in-Colombia>), Norwegian Peacebuilding Resource Center, 19 novembre 2012. Relació entre el tràfic de drogues i els processos de pau, amb recomanacions per a les polítiques públiques. (anglès)

United States Institute of Peace (USIP), Georgetown University Universidad de los Andes, Centro de Investigación y Educación Popular, Lessons for Colombia's Peace Talks in Oslo and Havana (<http://www.usip.org/files/Colombia/LessonsForOsloHavana.pdf>), Bogotá i Washington, octubre 2012. Basant-se en el treball de USIP a la regió, aquest informe és una valoració del context actual de les negociacions de pau. (anglès i castellà)

ENTREVISTA

Luz Marina Bernal, mare de Soacha guanyadora del premi ICIP Constructors de Pau

Iolanda Parra

Col·laboradora de l'Institut Català Internacional per la Pau

Foto: Irati Lafragua

Luz Marina Bernal ha estat guardonada amb el II Premi ICIP Constructores de Pau 2012 amb altres quatre dones colombianes del col·lectiu anomenat 'Madres de Soacha'. El premi reconeix la lluita per la justícia d'aquestes dones, mares de nois executats extrajudicialment per les forces de seguretat colombianes, casos coneguts com a 'falsos positius'.

Què és un fals positiu?

El reclutament d'indígenes, camperols, joves de baixos recursos que, mitjançant promeses falses de feina, són portats lluny de casa. Allà l'exèrcit els compra com a mercaderia, simulen un combat, els assassinen i, una vegada morts, els vesteixen amb uniformes perquè semblin membres de grups al marge de la llei, com la guerrilla.

Per què els soldats de l'exèrcit assassinen aquests joves?

El 2005, durant el govern d'Álvaro Uribe, es va reglamentar el pagament de recompenses a militars per baixes de guerrillers en combat. Grans remuneracions, a més de cartes de felicitació, medalles o permisos. Això no succeeix només a Soacha: s'han denunciat més de 3.000 execucions extrajudicials a Colòmbia. Busquen les persones més vulnerables, ja que creuen que les famílies no seran capaces d'enfrontar-se a l'estat. Som molt poques les que estem disposades a continuar lluitant per la seva memòria.

Què li va passar al seu fill i per què es va formar el grup Madres de Soacha?

El meu fill Fair Leonardo Porras Bernal, de 26 anys i amb una deficiència mental, no sabia llegir ni escriure, ni coneixia el valor dels diners. El 8 de gener de 2008 va desaparèixer i pocs dies després el va assassinar una brigada de l'exèrcit. Des de llavors, formo part del grup Madres de Soacha, format ara per 21 famílies. Vam descobrir que els van assassinar amb l'únic propòsit d'obtenir beneficis. Els van robar la identitat i els van ficar en fosses comunes perquè no els trobéssim. La nostra fita és lluitar contra un estat que no vol acceptar el que va passar i que és responsable dels assassinats.

Quantes denúncies han presentat i en quin moment es troben?

En el cas de Soacha, hi ha 19 casos denunciats. L'any 2011 es van condemnar vuit militars per dos nois trobats al municipi de Cimitarra. Pel cas del meu fill s'ha condemnat sis militars, tot i que el de més categoria està evadit. El que més ens preocupa és que encara hi ha set casos que es troben en absoluta impunitat. Els jutges no estan acceptant que hi ha un grup criminal dins l'exèrcit, i tampoc reconeixen que són crims de lesa humanitat. És molt trist i aquí ningú, absolutament ningú, no s'hi pronuncia.

En el cas del seu fill i en d'altres, s'ha demostrat que les acusacions de pertinença a un grup il·legal eren falses. Quina és la resposta del govern?

L'any 2010, el llavors president Uribe es va reunir amb algunes mares i els va oferir una indemnització de 18 milions de pesos. Quan m'ho van oferir a mi, els vaig dir que jo no vaig parir els meus fills per a la guerra ni per a vendre'ls. Fins i tot vaig demanar que diguessin al president que, si es tractava de negociar i donava 18 milions de pesos pel meu fill, d'un estrat baix, jo li donava 40 milions per un dels seus. El meu fill és un ser insalvable, ni tots els diners del món podrien tornar-me'l. El que jo exigeixo és veritat, justícia i no repetició d'aquests fets.

La seva lluita contra la impunitat té riscos. Reben amenaces?

Sí, des de la primera denúncia. María Sanabria va ser abordada per dos homes i li van dir que, si no callava, li passaria el mateix que al seu fill. A mi em van començar a amenaçar l'any 2009: em demanen que em calli o que li passarà alguna cosa al meu altre fill. Ens deixen notes amb bales a casa dient que són per a nosaltres. Tenim por, perquè tenim altres fills, però penso donar la meva vida per aquesta lluita.

Confia en les actuals negociacions de pau entre el govern i les FARC?

El procés el va generar el president d'un dia per l'altre perquè vol aconseguir la pau durant el seu govern. Com a víctima, anhele la pau per a les properes generacions, però crec que aquest procés no és positiu perquè està construït sobre mentides. No han entrevistat cap víctima per saber què en pensem. Només els interessats estan negociant.

Quin paper hauria de tenir la societat civil?

Les organitzacions, les víctimes i els advocats que ens representen haurien de tenir un paper important i no els han tingut en compte en aquest procés. Seria molt trist que aquest fos un procés d'una gran mentida.

Quines condicions són imprescindibles per a la pau a Colòmbia?

Colòmbia necessita igualtat de drets, que es lliurin les armes, que no es continuï assassinant la gent del camp. Que no hi hagi gana i que hi hagi educació, salut i un sostre dignes per a les persones sense recursos. I que es respecti els defensores i defensores dels drets humans. A Colòmbia no hi ha respecte, tenim les presons plenes de defensors dels drets humans.

TRIBUNA

Entendre i tractar la violència a El Salvador i Hondures

Rachel Meyer

Col·laboradora de l'Institut Català Internacional per la Pau

Referits pels mitjans de comunicació amb expressions tan provocatives com “els països més perillosos del món”, El Salvador i Hondures han suscitat atenció per tenir, sense ésser sones de guerra, les taxes d'homicidis més elevades del món. Fa poc la revista *Time* informava que la ciutat de San Pedro Sula a Hondures ostenta el títol de ciutat més violenta del món, situant-se per davant de Ciudad Juárez, Mèxic, que va ocupar aquest lloc durant els últims tres anys. Un altre país centre-americà, Guatemala, no està molt endarrere en aquesta llista, fet que ha propiciat la creació d'un nou terme “el Triángulo Norte” per referir-se a la regió geogràfica que ha vist tanta sang vessada.

Aquest violència incessant fa que molts observadors es preguntin per les seves causes. Uns apunten cap a les guerres civils i la violència política dels anys 80, que de cop va deixar armes i combatents sense propòsits clars una vegada firmats els acords. Altres donen la culpa al procés d' democratització que va tenir lloc a la regió després d' firmar els acords de pau, ja que es va posar massa èmfasi en els aspectes procedimentals de la democràcia (partits polítics i eleccions periòdiques) sense fixar-se en la part humana que fa que aquestes institucions puguin funcionar (reconstrucció de l'entramat social, lluita contra la impunitat i la corrupció). També hi ha qui diu que és conseqüència de la pobresa i de les immenses desigualtats existents a la regió. El més segur és que cada una d'aquestes teories sigui en part encertada, però amb una millor comprensió de les causes de la violència, augmentaríem la possibilitat de crear polítiques públiques eficaces, que ara per ara és evident que fan falta.

A El Salvador hi ha una iniciativa que ofereix la possibilitat de reorientar el país. A la primavera del 2012, líders empresonats de les dues *maras* més conegudes van negociar una treva amb l'eventual suport del govern. Les *maras* van acordar un alto el foc a canvi d'una millora de les condicions penitenciàries d'alguns – però no per reduir les penes. De forma immediata, les taxes d'homicidis van baixar substancialment. Malgrat algunes al·legacions segons les quals el descens en homicidis ha provocat un increment en altres tipus de violència, com per exemple en el nombre de persones desaparegudes, no existeixen proves que sustentin aquesta tesi. L'aire prometedor que travessa la societat salvadorenca planteja moltes preguntes i ofereix poques respostes. Durarà gaire la treva? Les *maras* acabaran prenent el govern com a hostatge per demanar més concessions a canvi de seguir cooperant? Com reaccionarà la resta de la societat salvadorenca davant d'aquestes persones marginades? Estaran disposades a oferir una nova oportunitat a aquelles persones que volen un altre tipus de vida? El sector privat oferirà oportunitats de feina a exmembres de les *maras* perquè tinguin alternatives legítimes a la seva vida anterior?

La violència a Hondures, en canvi, no sembla disminuir. Arrel de la pressió de persones com Julieta Castellano, rectora de la universitat hondurenca més important (i mare d'un noi de 22 anys que va ser assassinat per la policia l'any passat), el president Lobo aprovar de forma reàcia una depuració dels agents de policia que no superen un test de confiança. També s'ha recomanat realitzar reformes estructurals profundes per introduir canvis radicals en la policia i el poder judicial; però a curt termini, l'exèrcit, que també té un vergonyós rècord en violacions dels drets humans, està fent un treball policial en el territori nacional en estat d'emergència oficial. Es últims titulars indiquen que els oficials expulsats podrien resistir-se a la depuració, un fet preocupant tenint en compte l'agitació política que va donar pas a un cop d'estat l'any 2009.

Empesos per la pressió pública, durant els anys 2000 els governs de El Salvador i Hondures van implementar polítiques de *Mano Dura* que van resultar ser en va. Durant el mateix període alguns líders llatinoamericans es van arriscar amb polítiques poc convencionals que van acabar tenint resultats sorprenents. L'exalcalde de Bogotá, Anatanas Mockus, va reduir la violència i les taxes d'homicidis a la capital colombiana al contractar mims per avergonyir en públic els conductors temeraris, tancar els bars més aviat o organitzar esdeveniments només per a dones, demanant que els marits es quedessin a casa per cuidar dels fills. No existeix cap full de ruta per guiar els polítics cap a un futur més pacífic, però la treva de les *maras* sembla ser la idea més prometedora a El Salvador. Mentrestant, l'exèrcit hondureny segueix patrullant els carrers i les taxes d'homicidi continuen pujant. Davant d'aquest escenari, torna a la ment la famosa dita: “La bogeria consisteix en fer el mateix una vegada i altra esperant obtenir resultats diferents”. Tenint en compte la gravetat de la situació, val la pena recordar que cara als propers mesos i anys totes les mesures, fins i tot les més innovadores, mereixeran atenció.

El Polzet d'Amèrica fa vint anys en pau

Manuel Montobbio

Diplomàtic i doctor en Ciències Polítiques expert en els processos centreamericans

Aquest any es va iniciar amb el vintè aniversari de la foto de l'abraçada entre el president Cristiani i els membres de la Comandància General de l'FMLN, després de la signatura dels Acords de Pau a El Salvador, i conclourà el quinze de desembre amb el vintè aniversari de la foto de la destrucció i entrega definitiva de les armes amb què va concloure la desmobilització de l'FMLN. Són vint anys des d'aquell moment crucial de metamorfosi d'en Polzet que conviden a preguntar-se quin és el llegat d'aquest procés que va fer possible la pau i quines lliçons ens ha deixat pel que fa a la construcció de la pau, o a la pau en construcció. Perquè la pau sempre és en construcció; conté processos de pau, però també és un procés en si mateixa: un procés d'eradicació de la violència en les tres dimensions que n'assenyala Galtung: directa, estructural –entesa com l'absència de democràcia i desenvolupament– i cultural.

Potser d'aquesta distinció se'n despregui una de les principals paradoxes, però també lliçons, d'aquest El Salvador en democràcia i en desenvolupament però, tanmateix, assolat per la violència del crim organitzat. Només la democràcia, la perspectiva de desenvolupament i la superació de la violència estructural van possibilitar el final de la violència com a via d'acció política; va caldre l'obtenció de la pau negativa per construir la pau positiva. No obstant això, la violència cultural, la que fa que recórrer a la violència sigui quelcom normal, és la més difícil d'eradicar, la que necessita més temps, més educació, més superació de traumes i hàbits. En gran manera, això explica la pervivència de la violència, ja no com a via d'acció política –que, al contrari, la combatia–, sinó com a via d'acció col·lectiva amb finalitats il·lícites. És així com El Salvador afronta actualment el repte de la superació de la violència, que és en gran part la superació de la violència cultural, i la construcció de la pau a les ments, els cors i les ànimes. Es podria dir que, en part, aquesta violència era una seqüela de la normalitat de la violència que portà a la guerra i l'alimentà; més que considerar-la un fracàs, caldria considerar-la com l'últim repte de la construcció de la pau. És un repte que seria difícilment abordable sense la superació de la violència estructural, una superació fruit de la pau i que en aquests anys s'ha consolidat.

Llegat o una lliçó conceptual de la pau, però també quelcom d'operatiu i pragmàtic, ja que l'ONUSAL (la Missió de les Nacions Unides per a la verificació i l'impuls dels Acords de Pau a El Salvador) fou la que inaugurarà la segona generació de missions de pau (i se'n convertí en referent) –unes missions de pau que no només verificaven l'alt al foc i la desmobilització, sinó també les transformacions polítiques i socioeconòmiques que conformen el contingut de la pau –; i l'experiència del procés d'El Salvador es convertiria en inspiració fonamental per a la formulació d'*Un programa de pau*, que Boutros-Ghali presentarà l'any 1992 i que reflectiria els paradigmes i els conceptes de referència amb els quals observem des de llavors els processos de pau.

Llegat en l'imaginari col·lectiu, en l'intangible que representa –davant d'una història prèvia de confrontació fratricida– el valor simbòlic, referencial, fundacional, de la possibilitat d'acord entre els salvadorencs. És per això que, més enllà del seu contingut, els Acords de Pau es converteixen en un referent necessari de construcció nacional, en un pacte fundacional de El Salvador contemporani, de tots i per a tots.

Llegat, en termes substantius, de la instauració democràtica. Car, com he assenyalat en el meu llibre *La metamorfosis del Pulgarcito. Transición política y proceso de paz en El Salvador* (<http://licariaeditorial.com/libros.php?id=358>), el procés salvadorenc es pot considerar, en el pla internacional, com un procés de pau i, en el pla nacional, segons la perspectiva, com un procés de transició democràtica, un procés revolucionari o un procés de pas de l'estat de natura al contracte social. Conflueixen el "què" del els processos en el procés, i els "camins" en el durant, en un únic punt d'arribada: un règim polític substancialment diferent a l'existent abans del "cop dels capitans" del 15 d'octubre de 1979, que inicià el conflicte al qual van posar fi els Acords; un règim democràtic des d'una perspectiva poliàrquica. Aquest és, substancialment, el després, la plasmació en la realitat d'aquells papers. Una democràcia, tanmateix, en consolidació, que cap al futur planteja als seus actors tant el repte de la seva consolidació, de si mateixos i del sistema de partits, i el repte de l'eficàcia. Perquè els ciutadans no només li demanen al seu sistema polític que sigui democràtic, sinó també que resolgui efectivament les seves necessitats. En definitiva, que democràcia signifiqui desenvolupament i governabilitat.

En aquest procés de consolidació, el fet que els vint anys de pau se celebren amb un FMLN al govern com a fruit d'un procés electoral és tota una fita i, alhora, una lliçó del procés de pau. Una fita de la consolidació democràtica, ja que, com assenyala Morlino, la consolidació democràtica pot ser definitiva quan el partit que va fer la transició des del govern cedeix el poder democràticament en unes eleccions i els ciutadans i els partits experimenten l'alternança; en definitiva, quan el sistema polític disposa, com a mínim, d'una alternativa de governabilitat. És un llegat i una lliçó per a processos de pau futurs, ja que el de El Salvador no només se'ns presenta com un dels processos que les Nacions Unides han considerat totalment completat, sinó també com l'únic en què un antic moviment insurgent que ha canviat les bales per les urnes ha arribat al poder per la força dels vots en aplicació de les regles del joc polític que ha contribuït a crear amb les negociacions de pau. Ens mostra la possibilitat d'aquesta alquímia, d'aquesta metamorfosi de bales en vots, com un dels fruits i, alhora, una característica de la metamorfosi d'en Polzet.

La metamorfosi des del Polzet de fa vint anys fins al Polzet d'avui, és una transformació des de la qual es pot mirar endavant, cap al camí per recórrer, cap als reptes que ens planteja el futur. I sentir que, si vam poder, podem; que es fa el camí caminant, i que caminem. En definitiva, que futur és possible, i està per escriure escrit.

Nota del traductor: "Polzet" (en espanyol *Pulgarcito*) és una denominació amb la que els salvadorencs es refereixen al seu país.

RECOMANEM

CAPMATCH: nova plataforma en línia per intercanviar experiències en situacions de postconflicte

<https://capmatch.dfs.un.org/Capmatch/>

La nova plataforma en línia *Global Marketplace for Civilian Capacities* (Mercat Global per a Capacitats Civils; coneguda per les seves sigles CAPMATCH), posada en marxa per les Nacions Unides el setembre passat, permet a les organitzacions governamentals i no governamentals compartir experiències en zones de transició i postconflicte, i estar informades de les polítiques i estratègies de construcció de pau que s'hi han dut a terme fins el moment.

CAPMATCH, que forma part de la Iniciativa de Capacitats Civils de les Nacions Unides, proposa captar experiències d'arreu del món, amb un especial interès en "el Sud global". Subratllant el fet que no hi ha cap model únic per a l'enfortiment institucional, es recomana a les organitzacions estudiar diferents tipus d'experiències i adaptar-les als seus propis contextos locals.

Entre els exemples d'intercanvis d'experiència en CAPMATCH s'hi inclouen una demanda de suport de Libèria sobre com implementar una estratègia de desenvolupament de capacitat nacional o la oferta de Costa d'Ivori de compartir l'experiència del seu primer procés electoral postconflicte mentre alhora demana ajuda per continuar construint les funcions de la seva comissió electoral independent.

Amb la intenció de tractar les àrees en les quals la demanda d'experts és més alta, la plataforma prioritza: 1) seguretat i protecció (inclou reducció de violència dins les comunitats, desarmament i desmobilització, acció antimines, policia, protecció de civils, reforma del sector de seguretat, delictes transnacionals i contra terrorisme), 2) justícia (inclou justícia penal, reformes judicials i legals i justícia transnacional), 3) funcionalitat governamental bàsica, 4) revitalització econòmica, i 5) procés polític inclusiu.

És evident que, com més agències governamentals i organitzacions de societat civil hi participin, més útil serà la plataforma, per tant, es recomana que totes les organitzacions amb experiència en situacions de postconflicte hi participin. També és possible crear aliances d'organitzacions que ofereixin la seva experiència conjunta a través d'un paquet de serveis i/o capacitats. Per a més informació, vegeu la guia d'usuari disponible en la pàgina web de CAPMATCH.

L.v.T.

Latituds: Armes sota control

<http://blogs.tv3.cat/latituds.php?itemid=47727>

Aquest documental, coproduït per Televisió de Catalunya i l'ICIP, fa el seguiment de la darrera conferència sobre el Tractat de Comerç d'armes que va tenir lloc a la seu de les Nacions Unides (Nova York) al juliol de 2012. A través de les entrevistes que els tècnics de l'ICIP, Eugènia Riera i Xavier Alcalde, van fer a activistes i diplomàtics que participaven a la conferència, el documental recorda els principals arguments a favor de l'adopció per part de la comunitat internacional d'un nou instrument de control de comerç d'armes. També il·lustra l'agenda i els reptes que afronten els activistes per la pau i els drets humans en conferències diplomàtiques com aquesta.

Latituds: Armes sota control (<http://blogs.tv3.cat/latituds.php?itemid=47727>) es pot veure per internet. El web (<http://www20.gencat.cat/portal/site/icip/menuitem.a0d8dad669f5ec7556159f10b0c0e1a0/?vgnnextoid=34a4ea341fe60310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextchannel=34a4ea341fe60310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>) i el bloc (<http://blocs.gencat.cat/blocs/AppPHP/icip/>) de l'ICIP ofereixen informació detallada sobre el procés cap a un tractat de comerç d'armes.

S.P.

Human Security Report Project, Human Security Report 2012: Sexual Violence, Education, and War: Beyond the Mainstream Narrative, (Vancouver: Human Security Press, 2012)

<http://hsrgroup.org/human-security-reports/2012/text.aspx>

El què pensem sobre la violència sexual en temps de guerra i l'impacte de la guerra en l'educació és, de vegades, simplement incorrecte. Aquesta és la conclusió a la qual arriba l'informe *Human Security Report 2012*, que està ple de descobriments sorprenents -i sovint poc intuïtius- sobre les tendències globals i regionals en els conflictes armats.

L'informe, que es focalitza molt en els costos humans de la guerra i que està inspirat pel *Human Development Report* de les Nacions Unides, incideix en que no hi ha evidències que la violència sexual relacionada amb els conflictes estigui a l'alça o que les violacions s'estiguin desplegant cada vegada més com a "arma de guerra".

Un altre punt que pot resultar sorprenent és que la bibliografia existent ignora la font més gran de violència sexual en temps de guerra: la violència sexual domèstica. L'estudi afirma que aquest tipus de violència és molt més punyent i castiga un número molt més gran de dones en comparació amb violència sexual comesa per combatents. Una altra conclusió també sorprenent és que sovint els resultats educatius en països afectats de guerra milloren gradualment, fins i tot a les regions més afectades pels conflictes.

L'estudi també presenta noves investigacions sobre dues qüestions que sovint són bandejades: la violència sexual en temps de guerra contra homes i violència sexual comesa per dones, tot afirmant que aquests tipus de violència són molt més freqüents del que generalment es pensa.

L.v.T.

Carmen Magallón Portolés, *Contar en el mundo. Una mirada sobre las relaciones internacionales desde las vidas de las mujeres*, Madrid, Horas y horas, 2012

El títol que l'autora ha escollit per al llibre recull molt bé el sentit que ella vol donar a la seva obra. «*Contar*», en castellà, significa no solament «comptar» en el sentit numèric; també en el de deixar petjada, ser reconeguda i valorada. Però així mateix «contar», en castellà i en català, és fer saber, relatar, comunicar, construir una història.

El llibre pretén mostrar com les dones compten i conten en l'àmbit de les relacions internacionals. Per a fer-ho, relata com el feminisme internacionalista s'articula al voltant de la voluntat d'incidir en les decisions sobre la gestió dels conflictes, la pau i la guerra. Explica també com, per a la construcció de la pau, la pràctica quotidiana de sosteniment de la vida humana és rellevant des del punt de vista material i significativa en l'àmbit de la reflexió teòrica i conceptual. L'activisme i el manteniment de la vida confereixen a les dones discurs, sentit i valor en el context internacional. Que ambdues línies d'acció hagin vist cancel·lada la seva veu en el discurs històric i polític és una pèrdua que hem d'atribuir al patriarcat, però que no resta importància al fer efectiu de les dones al món.

La proposta de Carmen Magallón és que les dones aportin presència i significats des de la seva experiència diversa per tal de comptar al món i contar el món reescrivint les relacions internacionals amb una veu pròpia.

E.G.

Després de la pau

despresdelapau.wordpress.com

Després de la pau és una sèrie documental de set capítols de Fora de Quadre i Contrast que explica i confronta els diferents camins cap a la pau que han emprès països com Bòsnia, el Líban, Guatemala, Rwanda, l'Argentina, Sud-àfrica i Cambodja. La pau no arriba necessàriament amb la firma d'uns acords i el final de la guerra. Requereix un complex i difícil procés de construcció de pau, memòria, veritat, reconciliació i justícia. Després de la pau ens narra de forma molt il·lustrativa aquest procés.

El 18 de desembre s'estrenen a Barcelona els capítols *Guatemala. Rescatant la memòria* (coproduït amb l'ICIP) i *Rwanda. La reconciliació obligada*. També s'hi projectaran els dos capítols anteriors. *Bòsnia. La pau dividida* i *Liban. Pacte de silenci*.

Més informació sobre el projecte a despresdelapau.wordpress.com

S.P.

ACTUALITAT

NOTÍCIES DE L'ICIP

Campanyes. Col·lectius. Persones. 30 anys de moviment per la pau a Catalunya

Al desembre de 2012 i al llarg de tot l'any 2013, es podrà visitar a la seu social de l'ICIP (Gran Via de les Corts Catalanes 658, Barcelona) la mostra gràfica *Campanyes. Col·lectius. Persones. 30 anys de moviment per la pau a Catalunya*. La selecció destaca la dimensió visual i de carrer del moviment per la pau donant el protagonisme als cartells, les fotografies i altres materials gràfics que es van produir a Catalunya entre 1971 i 2003. Comunica la vitalitat del moviment que els va donar a la llum i que ens remet a iniciatives de base i de creativitat col·lectiva, de compromís personal i voluntat de mobilitzar la gent, de capacitat de denúncia i de proposta.

Aquesta mostra es va inaugurar el 4 de desembre en un acte de celebració del cinquè aniversari de l'adopció, per part del Parlament de Catalunya de la Llei 14/2007 de l'ICIP (http://www20.gencat.cat/docs/icip/Continguts/LInstitut/Arxius/llei_1407_cat.pdf).

Concurs de Lipdubs per la Pau

El 21 de desembre finalitza el termini per presentar vídeos musicals en el marc del I Concurs de Lipdubs per la Pau convocat per l'ICIP. El concurs està adreçat a totes les escoles i centres d'ensenyament no universitari de Catalunya. El seu objectiu és promoure activitats escolars a favor de la pau i la noviolència tot fomentant la creativitat, la reflexió col·lectiva i la participació en un exercici musical, dinàmic i divertit.

Els millors lipdubs seran projectats a la Filmoteca de Catalunya el 30 de gener de 2013, Dia Escolar de la Noviolència i la Pau, en un acte de lliurement de premis. L'equip guanyador s'endurà una videocàmera.

Cinc "Madres de Soacha" guanyadores del Premi ICIP 2012

Enguany, amb motiu de la celebració del Dia Internacional de la Pau l'ICIP ha fet pública la candidatura guanyadora del 2n Premi ICIP *Constructors de Pau 2012*. La Junta de l'ICIP ha atorgat el Premi *Constructors de Pau 2012* a Luz Marina Bernal, Carmenza Gómez, Maria Sanabria, Melida Bermúdez i Lucero Carmona, cinc dones que formen part d'un grup de mares colombianes sovint esmentades als mitjans de comunicació com a Madres de Soacha (una localitat propera a Bogotà).

Les cinc mares han estat premiades pel treball realitzat arran de l'execució extrajudicial d'alguns dels seus fills per les forces de seguretat colombiana. El seu treball, persistent i molt valent, ha esdevingut símbol de les quasi 3000 denúncies per execucions extrajudicials comeses entre 2004 i 2008, i encara en curs d'investigació judicial. Aquestes execucions, a més, es justificaren a posteriori amb acusacions que s'han demostrat falses, els anomenats "falsos positius" ("estos muchachos no iban a recoger café", insinuant que eren guerrillers morts en combat).

El premi, que consta d'un reconeixement públic, una escultura del Premi Nobel de la Pau Adolfo Pérez Esquivel anomenada *Puerta del Sol* i una dotació econòmica de 6.000 €, serà lliurat a principis de 2013 en un acte que es celebrarà al Parlament de Catalunya.

Noves publicacions i materials didàctics

La col·lecció '*Paz y Seguridad*', editada per l'ICIP i Bellaterra s'ha ampliat aquesta tardor amb la publicació del títol *Construir la paz: la experiencia y el papel de las mujeres en perspectiva internacional* de Elisabeth Porter. El llibre permet eixamplar la nostra manera de pensar sobre com es pot construir la pau tot arribant més enllà de la mera absència de guerra. Partint de les pràctiques de dones que elaboren contextos necessaris per a la vida, estableix una noció de construcció de la pau com a procés integral i multidimensional. L'obra aporta una valuosa reflexió sobre conceptes, debats i propostes sobre què significa construir la pau, a més de revisitar temes clau per restaurar societats trencades, com ara el diàleg, l'escolta, la memòria, la veritat o la reconciliació.

D'altra banda, entre les noves publicacions de l'ICIP també destaquen els Working Paper *Does Warfare Matter? Severity, Duration, and Outcomes of Civil Wars*, de Laia Balcells i Stathis Kalyvas (editat en anglès); *Las posiciones de los diferentes grupos políticos israelíes sobre la resolución de la situación de los Refugiados*, de Aritz García (en castellà); *Els esperantistes catalans. Un col·lectiu pacifista en un món global*, de Hèctor Alòs (en català).

Pel què fa a la col·lecció "Resultats de Recerca" s'han publicat els treballs *Las Operaciones Militares de España en el Exterior* (en castellà), escrit per Eduardo Melero; *Justicia de Transición: El caso de España* (en castellà), dirigit per Santiago Ripol Carulla i Carlos Villán Durán; *Lecciones aprendidas de la participación española en guerras asimétricas (2000-2012)* (en castellà) dirigit per Rafael Martínez; i *La política de exportaciones de armamento de los países de la Unión Europea a África (2002-2010)*, escrit per Eduardo Melero.

Per últim, aquesta tardor també s'ha publicat l'*ICIP Dossier Bibliogràfic Número 7*, un recull d'articles de les revistes disponibles

a la biblioteca de l'ICIP amb un apartat específic sobre la sobre els nous rostres de la violència. L'ICIP Dossier Bibliogràfic es publica en format electrònic en català, castellà i anglès.

També s'ha publicat la guia didàctica "Treballar el conflicte de Líbia a través de l'exposició «Líbia, any zero»", que pretén donar suport a la tasca d'educadors i educadores a l'hora de treballar el conflicte d'aquest país amb els i les joves, a través de l'exposició Líbia, any zero. L'exposició té el seu origen en la recerca de vies d'acostament al conflicte libi amb la mirada posada en la població civil i en el seu dia a dia, anant més enllà de les imatges d'impacte que habitualment es mostren d'una guerra.

NOTÍCIES DEL MÓN

Nou informe que adverteix d'un augment de la por al conflicte a Kosovo

L'informe *Still Time to Act: Rising Conflict Fears in Kosovo* ("Encara a temps d'actuar: l'augment de la por al conflicte a Kosovo") (http://www.saferworld.org.uk/downloads/pubdocs/Kosovo:%20Still_time_to_act.pdf), publicat l'octubre de 2012 per l'ONG Saferworld, denuncia una greu davallada en la percepció de seguretat a Kosovo. L'estudi indica com les tensions al nord de Kosovo han tingut un impacte en la percepció de seguretat i sosté que la divisió entre la capital i el nord del país és cada vegada més gran. L'enquesta també assenyala que els temors a la represa dels conflictes violents en els propers cinc anys han augmentat en tots els grups ètnics, i que més d'un 50% de les persones que van participar en l'enquesta creuen que donar un estatus especial al nord de Kosovo afectaria negativament la seguretat.

Cinc països de la UE demanen noves "estructures militars civils"

El passat 15 de novembre els ministres de defensa i d'assumptes exteriors de França, Alemanya, Itàlia, Polònia i Espanya van fer públic un comunicat conjunt que argumenta que la UE necessita noves "estructures militars civils" per les seves operacions a l'estranger. Tenint en compte l'actual marc de crisi econòmica, el comunicat també feia una crida a centralitzar i compartir la maquinària de defensa entre els països de la UE, incloent-hi defensa amb míssils balístics, drones (avions no tripulats), i transport aeri. Fa un any el Regne Unit va bloquejar la creació a Brussel·les d'una nova seu per a operacions militars de la UE.

L'Iraq i Rússia tanquen un acord de comerç d'armes de 4,2 mil milions de dòlars

El passat 9 d'octubre l'Iraq i Rússia van signar un acord de comerç d'armes amb un valor de 4,2 mil milions de dòlars. L'Iraq, que ha reforçat les seves forces armades des de la retirada dels EUA del seu territori, ha adquirit 30 helicòpters d'atac Mi-28 i 42 sistemes de míssils Pantsir-S1 *surface-to-air* (que també es poden utilitzar com a defensa contra els avions d'atac). Algunes fonts diuen que també estan negociant l'adquisició d'avions del tipus MiG-29, vehicles blindats i altres armes. Aquestes ventes d'armes són estratègiques per a Rússia, actualment el segon proveïdor d'armes més gran després dels EUA, a causa de la incertesa sobre el futur dels seus contractes d'armes amb Síria i Líbia.

Un nou informe sobre la guerra civil al Nepal demana justícia per a les víctimes

El passat 8 d'octubre, l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans (OACDH) va publicar el *Nepal Conflict Report* (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/NP/OHCHR_Nepal_Conflict_Report2012.pdf). En aquest informe reclama a les autoritats del Nepal que investiguin els abusos comesos durant la guerra civil que va tenir lloc al país entre 1996 i 2006 i durant la qual van morir 13.000 persones. L'informe critica que encara no s'han establert els mecanismes de justícia transicional que es van prometre en els acords de pau de 2006, i que els culpables de crims atroços no han estat duts davant la justícia, o que, fins i tot en alguns casos, han estat promocionats i han rebut amnisties.

Nou cos de voluntaris humanitaris de la UE

El setembre de 2012, la Comissió Europea va presentar els seu projecte de desenvolupar la seva nova iniciativa global *EU Aid Volunteers*, que obrirà un camí per als europeus interessats en participar activament en tasques humanitàries. Voluntaris i organitzacions de diferents països tindran l'oportunitat de treballar conjuntament en projectes comuns. Les condicions per a forma part d'aquest nou cos de voluntaris inclouen tenir més de 18 anys i ser ciutadà o resident de llarga durada a la UE o alguns altres països europeus. Els voluntaris rebran una formació que s'ajustarà al seu perfil i seran examinats abans de ser designats a un projecte. Aquesta proposta té un pressupost de 239,1 milions d'euros que es destinarà a un ampli programa de formació (58 milions d'euros), al desplegament (137 milions d'euros) a l'augment de les capacitats de les poblacions afectades per les catàstrofes (35 milions d'euros) i a les activitats de suport. Més informació a: http://ec.europa.eu/echo/euaidvolunteers/index_en.htm

Rafael Grasa, President de l'ICIP
Tica Font, Directora de l'ICIP
Léonie van Tongeren i Sabina Puig, Coordinadores del número
Guifré Miquel, Coordinador de la revista electrònica
Disseny/Maquetació: ComCom

Han participat en aquest número:
Pablo Aguiar, Luz Marina Bernal, Virginia M. Bouvier, Tica Font, Rafael Grasa, Equipo Paz - CIASE, Elena Grau, Marta López, Alejandro Matos, Rachel Meyer, Guifré Miquel, Manuel Montobbio, Iolanda Parra, Jenny Pearce, Sabina Puig, Léonie van Tongeren.